

לידתה של אמונת ישראל

בפרשת 'לך לך' קוראים אנו על עלייתו של אברהם לארץ ישראל ועל לידתה של האמונה הישראלית. נתעכב כאן על אחת התמונות שבפרשה, שינוי שמו של אברהם (יז, ה): "ולא יקרא עוד את שמו אברהם ויהיה שמו אברהם". חז"ל דרשו להקפיד ולהשתמש רק בשם החדש (ברכות יג ע"א) המסמל את עתידו "כי אב המון גוים נתתיך. שינוי השם מופיע במסורת היהודית בקשר לתהליכי טרנספורמציה, כפושע המשקם את חייו. שינוי השם מהווה הצהרה על ניתוק מהעבר: אברהם אינו אברהם. לפנינו מעין לידה מחדש. המצווה שנצטווה אברהם: "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך..." מקבלת עתה מימד נוסף. אל עזיבת הארץ מתווספת עכשיו עזיבת הזהות הקודמת.

עד כאן שינוי השם. אלא שיש בציווי שהוטל עלינו לא להשתמש בשם הקודם, משמעות נוספת. היא קשורה לשאלה יסודית. האם זהותו החדשה של 'אברהם' היא תוצאה של מהפכה מוחלטת, או שמא הוא תוצאה של התפתחות של מה שהיה כלול קודם ב'אברהם'? ובעצם, אין אנו שואלים כאן על אברהם, אלא על ראשיתה של האמונה הישראלית. האם היא 'רבולוציה' נגד האלילות או תוצאה של אבולוציה ששורשיה נטועים בעולם האלילי. התשובה מצויה בהקפדה על מחיקת השם הקודם. כך מכריזים אנו שאין כאן המשכיות אלא קרע ובניין חדש.

מקוריות

ויכוחים רבים ניטשו על מקוריותה של האמונה המונותיאיסטית. הכפירה במקוריות היהודית הייתה קשורה במידה לא מבוטלת לעמדות אנטישמיות ששללו מהיהודים, עם של סוחרים, את עצם האפשרות להגיע למקוריות. מצד שני, אבותינו לא דברו על מקוריות של יצירה, אלא על התגלות ותורה מן השמיים. אנחנו לא יצרנו את המונותיאזם, היינו סך הכל כלי דרכו פרץ הרעיון לעולם. חז"ל אף הרחיקו לכת וטענו שהיו קיימות קבוצות דתיות ששמרו על המונותיאזם המקורי של האנושות, מה שהם כינו 'בית המדרש של שם ועבר'. אך מעבר לשאלת זכויות היוצרים, לדיון על מקוריות האמונה המקראית חשיבות רבה, כי הוא מלמד רבות על הפער הקיים בין יהדות לאלילות. אכן, היו גם בין עמי הקדם ניסיונות ליצור דת המאמינה בא-ל אחד, או ליתר דיוק העובדת אל אחד, אחד מבין מכלול האלים. ולמרות זאת, דתות אלו אינן מקבילות לאמונת ישראל. כדי להבין זאת אנו צריכים לעמוד על פשר המונותיאזם הישראלי. את זאת עשה הרמב"ם ובתקופה המודרנית, הרמן (יחזקאל) כהן, וכן בצורה מונומנטלית חוקר המקרא יחזקאל קויפמן (שהתעלם מהרמן כהן). לכאורה המונותיאזם הוא רק הקביעה שיש בעולם א-ל אחד, מול

האלילות המאמינה בהרבה אלים. אולם, זהו פישוט לא מוצלח של המושג. המסורת הפילוסופית היהודית דיברה על אחדות: "שמע ישראל ה' א-להינו ה' אחד". אולם הרמב"ם לימד אותנו שפסוק זה מצביע גם על הייחוד, על השוני המוחלט שבין הקב"ה והעולם. הקב"ה איננו נתון בתוך העולם ואינו מוגבל על ידי חוקיו. כדברי חז"ל (בראשית רבה סח, ט): "מפני מה מכנין שמו של הקב"ה וקוראין אותו 'מקום'? שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו".

בסיפורים רבים הדמות הראשית, המספרת את הסיפור היא בעל חי. בכמה מסיפורים אלה, אני זוכר אותם ממרחק של שנים רבות, הכלבים מתייחסים לבני האדם, והם מכנים אותם 'אלים'. סיפורים אלה מתארים נכונה את היחס לאלים בעולם האלילי. האלים הם מעין "גזע עליון", בעל כוח עצום, אולם גם הם נתונים למגבלות העולם. הכלב לומד להתחנף לבעליו כדי שיימלא את מבוקשו. הוא גם יכול ללמוד שלמרות המחיר שייגבה ממנו, הוא מסוגל לפגוע באדונו בצורה קשה. כך היו גם האלים שהיו זקוקים לאנשים לעבודתם ולמאכליהם. עובדי האלילים האמינו שבכוח המאגיה יכולים הם להכריח את האלים לעשות את רצונם. כל זה נמחק על ידי המונותאיזם היהודי: "אם קָטַאתָ מֶה תִּפְעַל בּוֹ... אִם צָדַקְתָּ מֶה תִּתֶּן לוֹ - - אוּ מֶה מִיִּדְךָ יִקָּח" (איוב לה, ח).

אחת ההשלכות החשובות של התפיסה המקראית, נוגעת לתורת המוסר. האלילות נתפסת היום כדמוקרטית, כנותנת לכל אדם את האפשרות לבחור את אלוהיו. אולי, אך האלילות תפסה שגם כל תועבה, תאוה ושנאה מיוצגת על ידי אל בשמיים. מִרְקָס, אל המלחמה נהנה מקיומן של מלחמות לשמן, וכמוהו כל רגש, אף הנאלח ביותר מיוצג על ידי אל. עובדי האלילים אכן יצרו את האלים בצלמם וכדמותם. לעומת זאת, המונותאיזם המוסרי דרש מאתנו מלחמה מוסרית פנימית, להבדיל בין הטוב לרע שבתוכנו, ולהדריך את חיינו על פי ערכים המעוגנים באמונתנו הדתית. החיים על פי אותם הערכים הם המזכים אותנו בצלם א-להים.

זכויות יוצרים

כיצד תובעים זכויות יוצרים? כל מי שאסף פעם בולים יודע שבצורה זו או אחרת מופיעה בו שמה של המדינה המנפיקה אותה. זה תקף תמיד, חוץ מאשר במדינה אחת - אנגליה. היא הייתה הראשונה שהשתמשה בבולי דואר, ולפיכך היא ממשיכה במסורת לפיה היא אינה צריכה לכתוב את שם המדינה על הבול. דבר דומה מתרחש באינטרנט. לכל מדינה יש סיומת של שתיים מאותיות שמה (il - למדינת ישראל), חוץ ממדינה אחת הדורשת זכויות יוצרים על האינטרנט, ארה"ב. עבורם אין co.us, מספיק סתם com. עם כל הענווה הנדרשת, גם עלינו לומר שחלקנו במונותאיזם המוסרי אינו זקוק לסיומת.

מעניין, מה שנכון לגבי הסיומות נכון בצורה שונה אמנם גם לגבי הקידומות, הקידומות הטלפוניות. הן מבטאות את הכוח הפוליטי, ואף מהוות מורשת למאזן הכוחות. לארה"ב ולחבר העמים מספיק קידומת בעלת מספר אחד. ארצות אירופה, וארצות חשובות אחרות ביתר היבשות זקוקות לשני מספרים. אנו (972), יחד עם ארצות רבות ששייכות לעולם שלישי טלפוני, זקוקים לשלושה מספרים. כל התקשרות טלפונית מחזקת בי את התודעה וההרגשה האיומה של עמידתי כבן לעם קטן, מול האימפריות הגדולות של העולם. הרגשתי היא וודאי אחד מששים של הרגשת אבות האומה במסעותיהם במזרח הקדום, "מגזי אָל גֹּזי, מִמְּמִלְכָה אָל עִם אַחֲרִי" (תהילים קה, יג), כאשר על רקע קטנותם שמעו דברי הקב"ה: "כִּי אֲבִי הָמוֹן גֹּזִים נִתְתִּידָּ".

"בְּמָה אֵדַע כִּי אֵיךְ שָׁנָה?" האם יכול אני להאמין לייעוד, מול קידומות הטלפונים? ולמרות זאת, מול השליטה האימפריאלית בעולם האלקטרוני, יש דבר אחד המנחם אותי. אנו מוקפים סמלים בעלי עצמה כלכלית: \$, €, £. סימנים אחרים גאים בעברם האריסטוקרטי: §, &. בעקבות הטלפונים למדנו לכבד סימנים של טכנוקרטים: *, #. מעולם התרבות והתעשייה מביטים עלינו שני סימנים מאיימים: ©, ®. הבנקים מניפים כנגדנו את סמל כוחם בדמות ה-% שהתורה כה מתעבת. אך מעבר להם יש סימן נוסף, הסינדרלה בין הסימנים, סימן שנשכח במשך דורות, ושהפך היום לאחד הסמלים הנפוצים והמשפיעים ביותר בעולם. והנה זמנו הגיע. אין לך סימן שאין לו מקום, אלא שהוא הפך למקומו של עולם: @. במקורו הוא קיצור של מילה לטינית. אנו, מכנים אותו (בחיבה? כן!) שטרודל. איזה סמל נפלא ליהדות, לסינדרלה שהאחיות הגדולות כה הרבו להתעלל בה עד עצם היום הזה, לסינדרלה המצפה לנסיך שיופיע.